

کاربرد گسترده اظهارنامه مالیاتی الکترونیکی در سطح جهان

مریم گرامی^{*}

۱. مقدمه

با ظهور و گسترش شبکه جهانی اینترنت به‌ویژه طی سالهای اخیر، بیشتر افراد، سازمانها، شرکتها و دولتها در سراسر جهان از این فن آوری بهره برده‌اند. به‌طوری که جوامع امروزی شاهد ظهور پدیده‌هایی مانند تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، آموزش الکترونیکی، اظهارنامه مالیاتی الکترونیکی، بانکداری الکترونیکی، بیمه الکترونیکی، پول الکترونیکی و نظایر آن بوده‌اند.

دولتها برای رفع نیاز شهروندان و ارتقای سطح فن آوری اطلاعات و حذف قید و بندهای نظام اداری به ایجاد دولت الکترونیکی گرایش پیدا کرده‌اند که کشورهایی نظیر آمریکا، انگلستان، نیوزیلند و مالزی از پیشگامان این امر هستند.

برای دولت الکترونیک تعاریف گوناگونی ارائه شده است. به‌طور کلی در دولت الکترونیک، دولتها از فن آوری جدید با تسهیلات لازم برای دسترسی مناسب به اطلاعات و خدمات دولتی با کیفیت بیشتر استفاده کرده و فرصتهای بیشتری را برای مشارکت مردم در فرایند دموکراسی ایجاد می‌کنند. این فن آوریها به شکلهای گوناگون به کار می‌روند که می‌توان به ارائه بهتر خدمات به شهروندان، بهبود بخشیدن به تجارت، کسب و کار و صنعت، افزایش سطح توانایی شهروندان با دسترسی به اطلاعات و افزایش شفافیت عملکرد دولت از نظر مردم و در نتیجه رضایت بیشتر مردم از دولت اشاره کرد.

شبکه اینترنت پتانسیل بالقوه‌ای برای ارتقای سطح کمیت و کیفیت خدمات دولتی دارد. به همین دلیل دولت الکترونیکی، انقلاب دوم مدیریت دولتی نیز نامیده می‌شود زیرا علاوه بر ارائه بیشتر و بهتر خدمات دولتی، رابطه میان دولت و شهروندان را نیز دگرگون کرده است.

^{*} کارشناس ارشد دفتر تحقیقات و سیاستهای مالی.

آنچه در کشورهای پیشرو در اجرای دولت الکترونیکی مشاهده می‌شود ایجاد تحول و دگرگونی در ارکان نظامهای اداری و سازمانی دولت در جهات مختلف است که موجب اجرای فرایند استقرار دولت الکترونیکی به بهترین وجه ممکن شده است.

دولت الکترونیکی ابعاد گوناگونی دارد که یکی از ابزارهای آن، اظهارنامه الکترونیکی است. اظهارنامه الکترونیکی پیشرفته‌ترین فن آوری برای تکمیل و تسلیم اظهارنامه مالیاتی است زیرا در ۲۴ ساعت شبانه روز و در ۳۶۵ روز سال، در هر مکانی که امکان وجود اینترنت باشد قابل دسترسی است. اظهارنامه الکترونیکی می‌تواند مدیریت مالیاتی را در آینده نزدیک دگرگون کند.

در بیشتر کشورهای پیشگام، در اجرای دولت الکترونیک، تکمیل و تسلیم اظهارنامه مالیاتی الکترونیکی، جایگزین روش سنتی اظهارنامه‌های کاغذی شده است. به عبارت دیگر دسترسی مؤدیان به سایتهای مالیاتی موجب افزایش اطلاعات آنها و سهولت تکمیل به موقع اظهارنامه با کمترین احتمال خطا از طریق کامپیوتر شده است.

توسعه روزافزون ابعاد اقتصاد کشورها، افزایش تعداد مؤدیان و حجم مالیات دریافتی، افزایش نقش مالیات در تأمین هزینه‌های دولتی و همچنین تنوع و پیچیدگی شیوه‌های کسب و کار و تحصیل درآمد موجب شد تا سازمانهای مالیاتی برای کاهش هزینه‌های اجرایی درصدد جایگزینی روشهای جدید و کم هزینه به جای روشهای سنتی تشخیص و وصول مالیات باشند. از روشهای مناسب و جدید طی چند سال اخیر، ایجاد امکانات لازم از سوی سازمانهای مالیاتی به‌منظور تکمیل و تسلیم اظهارنامه‌های الکترونیکی است. در بیشتر کشورهای صنعتی به‌ویژه کشورهایی که در اجرای دولت الکترونیکی فعال‌تر هستند، سایت ویژه‌ای در شبکه جهانی اینترنت ایجاد شده که مؤدی می‌تواند با مراجعه به آن در هر جای دنیا فرمهای مالیاتی مربوط را بر روی صفحه کامپیوتر تکمیل کرده و سپس از طریق اینترنت برای سازمان مالیاتی ارسال کند.

سهولت استفاده از اظهارنامه الکترونیکی، صرفه‌جویی در وقت مؤدیان برای تکمیل و تسلیم اظهارنامه و پرداخت مالیات از یک سو و کاهش هزینه‌های اجرایی، دقت بیشتر اظهارنامه‌های مالیاتی، کاهش اشتباهات و کاهش حجم کار سازمان مالیاتی از سوی دیگر موجب ترغیب و اشتیاق دولت و مردم برای استفاده از اظهارنامه الکترونیکی در کشورهای پیشرو شده است.

هر روز به تعداد مؤدیانی که از اظهارنامه الکترونیکی استفاده می‌کنند افزوده می‌شود به‌طوری که پیش بینی شده، بیش از ۸۰ درصد از مؤدیان مالیاتی در ایالات متحد آمریکا تا پایان سال ۲۰۰۷ از اظهارنامه‌های الکترونیکی استفاده خواهند کرد.

آمریکا به عنوان کشور پیشگام که تمامی فن آوریهای لازم برای تحقق دولت الکترونیکی را دارد در رابطه با اظهارنامه الکترونیکی و ایجاد ارتباط با شهروندان و مؤدیان مالیاتی نیز بسیار فعال است. انگلستان نیز با وجود ساختار قدیمی در امور اداری و دولتی خود، با کمی تأخیر در اجرای اظهارنامه الکترونیکی، برای به روز کردن ساختار مالیاتی به دولت الکترونیکی روی آورده است. مالزی نیز با استفاده از شرایط فراهم شده در عصر اطلاعات در گروه کشورهای مطرح در زمینه فن آوری اطلاعات قرار گرفته است و در مورد ایجاد دولت الکترونیکی، زمینه اجرای اظهارنامه الکترونیکی را فراهم کرده است. آشنایی و اطلاع از تجربه های کشورهای مورد اظهارنامه الکترونیکی می تواند به اجرای آن در ایران کمک کند. در ادامه تجربه های بعضی از کشورها مورد بررسی قرار می گیرد.

۲. ایالات متحد آمریکا

در این کشور اظهارنامه مالیاتی را می توان با کامپیوتر شخصی به صورت الکترونیکی و با استفاده از سرویس مجاز اداره درآمدهای داخلی (IRS)^۱ و یک پرونده الکترونیکی تکمیل و تسلیم اداره مالیات کرد. تکمیل و ارسال اظهارنامه مالیاتی الکترونیکی بسیار سریع است و به طور خود کار به خطاها و اشکالات و اطلاعات ناقص اظهارنامه رسیدگی می شود (احتمال خطای اظهارنامه های مالیاتی این روش، کمتر از یک درصد است در حالی که احتمال خطای اظهارنامه کاغذی بین ۲۰ تا ۲۱ درصد است). به طور کلی اظهارنامه الکترونیکی بسیار دقیق و ساده است و زمان صرف شده برای این اظهارنامه ها نصف زمان اظهارنامه کاغذی است. همچنین تکمیل اظهارنامه در دو سطح ملی و ایالتی، همزمان و به صورت الکترونیکی انجام می شود.

هنگامی که یک مؤدی مالیاتی برای اولین بار اظهارنامه الکترونیکی را به اداره درآمدهای داخلی ارسال می کند، کامپیوتر به طور خود کار اشتباه و اطلاعات ناقص را بررسی می کند و اگر اشتباه و خطایی مشاهده شود اظهارنامه را برای اصلاح و تکمیل اطلاعات به مؤدی برمی گرداند. پس از اصلاح، مؤدی دوباره اظهارنامه را به اداره درآمدهای داخلی ارسال می کند. طی ۴۸ ساعت (دو روز کاری) پس از ارسال اظهارنامه، اداره درآمدهای داخلی با ارسال تأیید برای فرد به او اطلاع می دهد که اظهارنامه او پذیرفته شده است و پس از آن وارد فرایند بررسی می شود.

1. Internet Revenue Service

ارائه خدمات از سوی اداره درآمدهای داخلی در همه مراحل اظهارنامه مالیاتی رایگان است. بر مبنای نتایج و آمار اداره درآمدهای داخلی در ۲۰۰۴، حدود ۲۰ درصد از اظهارنامه‌های مالیاتی به‌طور الکترونیکی تکمیل و ارسال شده است. کنگره آمریکا پیش‌بینی کرده است که تا ۲۰۰۷ حدود ۸۰ درصد از اظهارنامه‌های مالیاتی به‌طور الکترونیکی تکمیل خواهد شد.

الف - اظهارنامه تلفنی

در کشور آمریکا اداره درآمدهای داخلی برای تکمیل اظهارنامه‌های مالیاتی می‌تواند از تلفن هم استفاده کند. برای تکمیل اظهارنامه از طریق تلفن این معیارها مورد توجه قرار می‌گیرد:

یکم - درآمد مؤدی مالیاتی فقط از منابع حقوق و دستمزد، پاداش و انعام، بورسیه‌های مشمول مالیات یا کمک هزینه‌های تحصیلی، حقوق بیکاری، بهره دریافتی (کمتر از ۴۰۰۰ دلار و به صورت غیرتکلیفی)، سهام صندوق دائمی آلاسکا، حق تدریس و تعلیم باشد.

دوم - کل درآمد مشمول مالیات کمتر از ۵۰۰۰ دلار باشد.

مزایای اظهارنامه تلفنی عبارت‌اند از:

- سرعت: ۱۰ دقیقه مکالمه تلفنی برای تکمیل اظهارنامه کافی است.
- دقت: همه محاسبات به‌طور دقیق با کامپیوتر انجام می‌شود.
- اطمینان: یک خط تلفن رایگان برای ارسال مطمئن اطلاعات در نظر گرفته شده است.
- سهولت: تکمیل اظهارنامه به سهولت در منزل مؤدی و در ۲۴ ساعت روز در همه ایام هفته امکان‌پذیر است.
- اظهارنامه تلفنی از طریق کامپیوتر تکمیل می‌شود و مؤدی نیازی به اطلاع و استفاده از جدول نرخهای مالیاتی و محاسبه میزان مالیات ندارد. بنابراین تکمیل اظهارنامه بسیار سریع و دقیق و در کمترین زمان انجام می‌شود.

ب - پرداخت الکترونیکی

اداره درآمدهای داخلی امکان پرداخت الکترونیکی مالیات را برای مؤدیان به‌ویژه اظهارنامه‌هایی که به‌طور الکترونیکی تکمیل شده فراهم کرده است. مالیات بر درآمد می‌تواند به‌طور خودکار به‌عنوان یک بدهی به‌طور مستقیم از حساب پس‌انداز مؤدی کم شود. همچنین برای پرداخت مالیات می‌توان از کارت اعتباری استفاده کرد.

۳. انگلستان

در این کشور نسخه الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی (EVR)^۱ قابل دسترسی است. در واقع اظهارنامه مالیاتی الکترونیکی یک بسته نرم افزاری است که مؤدی مالیاتی می تواند با استفاده از آن و کامپیوتر شخصی اظهارنامه مالیاتی خود را تکمیل کند. همچنین از طریق نتیجه الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی می توان نسخه کاغذی اظهارنامه را شبیه به نسخه اداره مالیات، تهیه کرد.

نسخه الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی امکان تکمیل همه جزئیات اظهارنامه را دارد و پس از تکمیل اطلاعات مورد نیاز میزان مالیات فرد مؤدی را محاسبه می کند. همچنین با EVR امکان تهیه مفصاحساب مالیاتی فرد مؤدی وجود دارد. از سال مالی ۲۰۰۱-۲۰۰۰ امکان تکمیل و ارسال اظهارنامه مالیاتی از طریق اینترنت در این کشور ایجاد شد.

۴. سنگاپور

مسئولان مالیاتی کشور سنگاپور در ۲۰۰۳ امکان استفاده از اظهارنامه های الکترونیکی (از طریق اینترنت و تلفن) را برای کارمندان و حقوق بگیران فراهم کرده اند. اشخاص حقیقی خویش فرما نیز مجاز به استفاده از اظهارنامه الکترونیکی هستند. به طور کلی پرونده های الکترونیکی شیوه ای آسان و سریع برای تکمیل و ارسال اظهارنامه مالیاتی مؤدیان از طریق اینترنت و تلفن است. در ۲۰۰۴ تعداد مؤدیانی که پرونده الکترونیکی داشته اند، حدود ۲۰۰,۰۰۰ نفر است که ۱۱۳,۰۰۰ مورد بیش از سال گذشته بوده است. تعداد مؤدیانی که از تلفن برای تکمیل اظهارنامه استفاده کرده اند نیز دو برابر شده است.

با استفاده از اظهارنامه الکترونیکی، مؤدی مالیاتی برای فرستادن نسخه کاغذی اظهارنامه به ادارات مالیاتی هیچ گونه الزامی ندارد. همچنین اداره های مالیاتی برای تشویق مؤدیان در استفاده از اظهارنامه الکترونیکی همراه با اظهارنامه های کاغذی، بروشورهایی در مورد شیوه استفاده از اظهارنامه الکترونیکی به مؤدیان می دهند. مسئولان مالیاتی سنگاپور برای استفاده مؤدیان از اظهارنامه مالیاتی یک شماره هویت شش رقمی نیز تعیین می کنند.

1. Electronic Version of the Tax Return

۵. مالزی

مالزی یکی از کشورهای پیشرو در زمینه ارائه خدمات اظهارنامه الکترونیکی است. دولت این کشور با استفاده از یک برنامه دیجیتالی، محیطی امن برای تکمیل و ارسال اظهارنامه‌ها و نقل و انتقال و پرداخت مالیات (VEST)^۱ مؤدیان مالیاتی شرکتها ایجاد کرده است.

استفاده از فن‌آوری نقل و انتقال و پرداخت مالیات، گامی به سوی تکمیل دولت الکترونیک در این کشور بوده است. برای استفاده از اظهارنامه الکترونیکی در مالزی کافی است که از طریق یک سرویس اینترنتی (ISP)^۲ به اینترنت متصل شده و پس از مراجعه به سایت WWW.e-Tax.com به اطلاعات لازم در مورد مدیریت مالیاتی الکترونیک و اظهارنامه الکترونیکی شرکتها و اشخاص حقیقی دسترسی پیدا کرد.

۶. استرالیا

اداره مالیات در استرالیا خدمات اظهارنامه الکترونیکی را به مؤدیان مالیاتی به صورت رایگان ارائه می‌کند. از این رو بیشتر مؤدیان تمایل به استفاده از اظهارنامه الکترونیکی دارند. در ۲۰۰۳ بیش از ۸۰۰,۰۰۰ نفر استرالیایی اظهارنامه خود را از طریق اینترنت تکمیل و ارسال کرده‌اند.

در این کشور باید اظهارنامه مالیاتی تا ۳۱ دسامبر هر سال، تسلیم اداره مالیاتی شود. مراحل تکمیل و ارسال اظهارنامه الکترونیکی و پذیرش آن از سوی اداره مالیات طی مدت ۱۴ روز انجام می‌شود، در حالی که زمان تکمیل و پذیرش اظهارنامه کاغذی در این کشور به طور متوسط شش هفته است.

به طور کلی بسیاری از کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و کشورهای در حال گذر اروپای شرقی سیستم اظهارنامه الکترونیکی را برای وصول درآمدهای مالیاتی و سهولت و کاهش هزینه‌های اجرایی مالیاتی و رفاه شهروندان اجرا کرده‌اند. برای مثال بلژیک به عنوان آخرین کشور اروپایی در استفاده از اظهارنامه الکترونیکی از آوریل ۲۰۰۳ خدمات استفاده از اظهارنامه الکترونیکی را به شهروندان ارائه کرد. این کشور دیرتر از سایر کشورهای اروپایی اقدام به استفاده از سیستم اظهارنامه الکترونیکی کرده است اما سرعت گسترش آن در بین شهروندان آن کشور بیشتر بوده و تا پایان اکتبر ۲۰۰۴ بیش از ۲۲۰,۰۰۰ اظهارنامه الکترونیکی به اداره مالیات ارسال شده است.

1. Virtual Environment For Secure Transactions
2. Internet Service Provider

از موفقیت‌های دولت الکترونیکی کشور رومانی اجرای سیستم اظهارنامه الکترونیکی است. این کشور از ۲۰۰۲ تکمیل و ارسال اظهارنامه‌های الکترونیکی را در سطح فدرال مجاز اعلام کرده است و از فوریه ۲۰۰۳ دولتهای ایالتی نیز شرایط پرداخت مالیاتهای محلی را از طریق اظهارنامه الکترونیکی فراهم کرده‌اند.

۷. وضعیت ایران

به تازگی موضوع دولت الکترونیکی در ایران مورد توجه قرار گرفته و بحثهای بسیاری در مورد ایجاد شرایط لازم برای اجرای آن در مجامع مختلف اقتصادی و اجتماعی در چارچوب ساختار دولت و نظام اداری مطرح است. بدون شک اجرای دولت الکترونیکی در کشور و دستاوردهای آن نیازمند یک دگرگونی در نظام اداری کشور است. در همین راستا سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، با آگاهی کامل از نیاز کشور به این دگرگونی، تمهیداتی را از ۱۳۷۹ اندیشیده که نتایج و مصوبات آن با نام "تحول در نظام اداری" در هفت مرحله به دستگاه‌های اجرایی کشور اعلام شده است. با تحقق برنامه تحول نظام اداری که طی ۴۰ طرح پیش‌بینی شده است، می‌توان به ایجاد شرایط لازم برای دولت الکترونیکی در قالب طرح سی و پنجم از برنامه ششم (که برنامه اصلاح فرآیندها، روشهای انجام کار و توسعه فن‌آوری اداری است) و تهیه برنامه جامع دستیابی به اهداف دولت الکترونیکی با همکاری دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی و دستگاه‌های عضو کمیته اتوماسیون اداری امیدوار بود.

بنابراین با ایجاد شرایط دولت الکترونیکی، اظهارنامه الکترونیکی نیز به عنوان یکی از ابزارهای آن در آینده، قابل اجرا خواهد بود. از سوی دیگر سازمان امور مالیاتی پس از ۱۰ سال، خبر از سامان یافتن طرح نظام جامع مالیاتی داده است. در این طرح، شبکه‌های رایانه‌ای نه فقط به وزارت امور اقتصادی و دارایی، بلکه به همه مراکز اطلاعات وصل می‌شود. با اجرای این طرح، سازمان امور مالیاتی به همه ارگانها و نهادهایی که توانایی ارسال اطلاعات به آن سازمان را دارند وصل خواهد شد که دولت الکترونیکی از این طریق می‌تواند در ایران شکل بگیرد. در این راستا با همه‌گیر شدن شبکه رایانه‌ای، دولت می‌تواند خدمات استفاده از اظهارنامه الکترونیکی را برای مؤدیان مالیاتی در کل کشور فراهم کند.

منابع

الف) فارسی

اقدسی، محمد و مجید هادی‌زاده (۱۳۸۳)، "چارچوبی برای پیاده سازی دولت الکترونیکی"، *تحول اداری*، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی، شماره ۴۲، بهار و تابستان. جهانگرد، نصرالله (۱۳۸۳)، "دولت الکترونیکی و کارآمدی دولت"، *پرسش*، شماره ۳، دی. گفت‌وگو با رئیس سازمان امور مالیاتی کشور (۱۳۸۳)، *اخبار اقتصاد و دارایی*، شماره ۱۰۷، دوره دوم، دی.

ب) انگلیسی

"E-Stock System in The Works" (2003), *Iran International Magazine*, No.25, september.

Fillip, Gheorghe and Ovidu Stoica (2004), "The Romanian E-Government Strategy and the E-Europe".

Haribhakti, Shairlesh (2004), "E-Tax Filing – An Idea Whose Time Has Come", WWW.valuenotes.com.

ج) سایتهای اینترنتی

WWW.ato.gov.au

WWW.egov.vic.au

WWW.etax.com

WWW.taxsites.com

WWW.valuenote.com